

Medicinsk praktik är som musik –

För kanske tjuo år sedan läste jag om ett medicinskt etik-symposium i Läkartidningen. Med hopp om bekräftelse från en högt uppsatt meningsfrände skrev jag till rapportens författare. Jag berömde vänligt hans ord och föreslog glatt och naivt att vi läkare oftare borde utnyttja filosofer och skönlitterära författare för att få hjälp med att utveckla vår verksamhet, både teoretiskt och praktiskt. Artikelförfattaren svarade att medicinen minsann inte är betjänt av »filosofiska grubblerier och metafysiska spekulationer».

Andemeningen i hans svar var att inga lekmän ska komma och ifrågasätta den medicinska kunskapen. Vi behöver i stället fler biomedicinare som kan utveckla och förfina den tankemodell som redan nu vägleder oss, menade han. Så det så!

Denna och andra liknande erfarenheter gör det underbart att läsa Mats Falks bok »Uppdrag livet – tankar kring konsten i läkekonsten» (Astra läkemedel, 1999). Den består av en rad korta essäer som binds samman av författarens kärlek till konsten, konsten att möta sökande människor, professionell och annan konstutövning, inte minst den musik han kan locka ur sin cello.

Mats Falk har givit prov på sin skrivkonst i andra sammanhang, bl a i essäsamlingen »Patients and doctors. Life-changing stories from primary care» (utgiven 1999 av The University of Wisconsin Press). Berättelsen om en trillingfödsel med rubriken »Birth, death and music» berör starkt. Också språket i den är en njutning. Efter sådan läsning förblir man inte längre densamme. Och nog känns förändringen välgörande.

Mats Falk vet vad det betyder att i praktiken kontinuerligt och självkritiskt se på den egna versionen av det som kan skapas i samarbete med patienter. Musikern i honom säger att äkta dialog självklart inte kommer till stånd om han, den som antas kunna hjälpa, inte är beredd att överge den egna omedelbara, förutfattade bilden av mötets essens. Kompositörens avsikt framträder bara om musikern kan, för ett ögonblick, glömma sin egen.

Det verkar lovande att använda erfarenhet av musikutövning för att förstå – och återge förståelsen av – det som händer i mötet mellan läkare och patient. Och det gör Mats Falk. Hans känsla för musik, både som aktiv utövare och lyssnare, löper som en röd ton i boken om vad det är att vara läkare. Vetenskapliga termer kombinerar på ett så rytmiskt sätt att man lättare tar dem till sig. Jag får lust att skriva.

Kanske suck-

ar jag, när jag lämnar kaffrummet och hämtar fru Frisk. Hon är en av ledarna i den lokala fibromyalgiföreningen »Vi som har värk».

Snart nog i mötet anar jag det som kan dölja sig bakom fru Frisks uppenbara medicinska framställning. Jag ser i henne en samling noter och jag kanske kan omsätta dem i levande musik. Själva nothäftet som sådant är inte så vackert. Det är i min egen ålder och många omusikaliska har miss-handlat också det genom åren. En del nottecken är otydliga och oskönt nedskrivna.

Men när jag möter noterna som uttryck för något möjligt, börjar harmonier tona fram. Stycket är lite sorgset kanske. Jag tycker det låter bekant. Men snart blir jag nyfiken på det annorlunda

i stycket, dess särart. Det går nog till och med att skönja en möjlig, tillbakahållen glädje i den. Några passager är humoristiska. Jag känner igen dem i samma stund som de överraskande bryter med det jag faktiskt väntat.

Är det inte otroligt att dessa fem linjer i nothäftet och andra relativt likartade nottecken kan arrangeras på så oändligt många sammanhängande sätt, vart och ett med sitt särskilda budskap?

Återigen blir jag påmind om hur ofta jag till en början i mötet med något eller någon först tror att jag står inför ännu en upprepning. Men genom att vara förut-sättningslös kan jag få ta del i det nya. Jag vill kunna avstå från att ge det unika min egen mening. I stället för att leta efter likheter, försöker jag ställa enskilda nottecken och kombinationer i relation till det sammanhang som hela stycket bärs av. Det nya framträder allt tydligare.

Noterna börjar leva. Jag är inte ute efter att finna det generaliserbara i nothäftet, som tryckfel eller andra i siffror beskrivbara ytligheter. Där finns inga medelvärd. Budskapet, det immateriella, den i symboler förmedlade relationen mellan komposition och kompositör intresserar mig.

ILLUSTRATION: ANN-SOFI MARMINGE

ett tema med variationer

Jag låter mig absorberas av önskan att förstå det kompositören är upptagen av och hur detta kommer till uttryck i musiken med hjälp av nothäftets symboler. Nyckeln till min tolkning ligger inte i föreställningen, utan i förmågan att vara så öppen att det som går att se också tillåts visa sig.

När jag kan återge det som kompositören velat säga får vi båda bekräftelse på att vi kan förstå varandra även när det som förmedlas mellan oss är på gränsen till otänkbart.

Låt oss jämföra två radikalt skilda perspektiv på fru Frisks möte med läkare och låt oss göra det med ovanstående analogi som hjälplig grund.

I det ena fallet tänks fru Frisk under sin patientkarriär ha mött många läkare, alla med föreställningen att fibromyalgi är uttryck för en funktionsstörning i t ex det nociceptiva nervsystemet. I det andra fallet uppfattas fru Frisk som en person vars olika organ givetvis kan drabbas av funktionsstörningar, men som i egenskap av meningssökande varelse också kan ha irrationella behov av att uppleva sig sjuk. Just sjukdomsupplevelse kan ha räddat henne från att gå under genom att hålla en hotande känsla av total meningslöshet utanför medvetandet. Att vara sjuk kan vara det näst bästa, utan att vara ett medvetet val.

Att dysfunktionsföreställningen dominerar i medicinsk forskning och praktik kan hänga samman med att den harmonierar med det tankemönster som präglar trosuppfattningen i vår tids biotekniskt orienterade forskarsamfund. Jag vet att några inom den fibromyalgiintresserade skarans tankegemenskap visserligen gör olika detaljer till personlig huvudsak (muskelfiberskada, gliacelldysfunktion, serotoninhalt och substans P) och att de sedan strider för sin särskilda tolkning.

Läkares förmåga att hjälpa fru Frisk och hennes lidande kamrater kan i fortsättningen underlättas av att modiga spelmän, öppna i sinnet, börjar lyssna till och omvärdera de noter som de ställs inför. Då kan patientkarriärer brytas och människor söka friskare alternativ. Fler kan avstå från att spela konventionellt notbundet och starkt och övergå till att

spela lyhört och samspeja med kompositörerna.

En svaghet i analogin mellan kompositör–musikermötet och patient–läkarmötet är att vi, som skolmedicinare, gärna tänker att noter är skrivna en gång för alla och glömmer att patienten fortlöpande och ofrånkomligen formar sin bild av sig och sin sjukdomsupplevelse efter det utrymme för variation som kontakten med läkare lämnar. För att analogin ska hålla måste vi tänka att kompositörens främsta mål är att göra något angeläget förstått genom sin musik och att han därför väljer att uttrycka sig på det språk som musikerna omfattar och ser mening i.

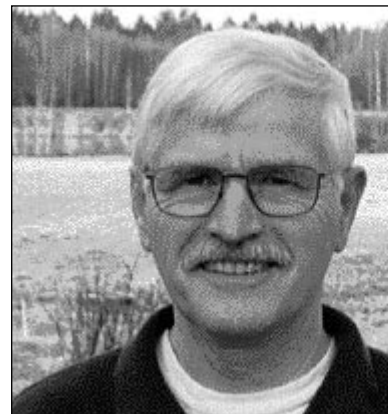
Det kan alltså, analogt, vara medicinens begreppsvärld som begränsar patienters möjligheter att förmedla sina upplevelser i adekvat humanmedicinsk språkdräkt, i synnerhet de upplevelser som är ägnade att hålla de än svårare, djupt mänskliga, otänkbara frågorna ur vägen.

Nu kan vi lättare förstå att det som sker mellan läkare och patient, mellan två människor, bara i undantagsfall handlar om att den ene, läkaren, på ett distanserat objektivt sätt kan observera och hantera något, oberoende av det subjektiva hos den person som försöker förmedla sin upplevelse. Värk är en upplevelse, inget föremål.

Upplevelsen är huvudordet. Ibland förmedlas upplevelser med hjälp av trötthet, ibland yrsel, illamående, klåda, hopsjunknen långsam gång. Om patienter oftare möttes utan att fråntas sin livfullhet och snabbt tystas och stängs in i namngivna fack, skulle de inte heller drivas att framställa sig som representanter för allsköns medikotekniskt hanterbara tillstånd.

Så till en till synes lite känslig, avslutande fråga: Hur kan Mats Falk låta ett läkemedelsföretag ge ut och utnyttja hans bok för att sälja piller i vården? Här förutsätter jag att företaget är mer intresserat av att läkare lockas att förskriva dess produkter än av att bokens innehåll kommer dem till del. Gagnar denna allians utvecklingen av en mer humanistisk medicinsk praktik?

Ja, jag tror det. Boken inspirerar oss

KRÖNIKÖR

OLLE HELLSTRÖM

distriktsläkare, Vansbro.

e-post: olle.hellstrom@ltdalarna.se

”Är det inte otroligt att dessa fem linjer i nothäftet och andra relativt likartade nottecken kan arrangeras på så oändligt många sammanhängande sätt, vart och ett med sitt särskilda budskap?”

läkare att reflektera över vårt sätt att vara i mötena med våra patienter. Det går inte att undkomma huvudbudskapet. Och hur skönt fri är är den inte frågan om hur jobbigt det är att vara ofentliganställd allmänläkare!

Mats Falks bok kan få oss att öka vår beredskap att förhandla med patienten, vara beredda att ompröva, revidera, ge upp vårt initiala, biomedicinska, reflexmässiga handlande. Alltså kan boken bidra till att läkare förskriver mediciner på ett ändå sundare sätt.

Låt oss – med Mats Falks egna ord – som modiga spelmän medverka som kontrapunktiskt komplement till våra patienters skönt klingande livsberättelser. Läs och njut! •